

KLAS LITHNER:

Kriminalvård under debatt

Det förefaller uppseendeväckande, att Bibliotekstjänst i Lund, som till alla Sveriges folkbibliotek tillhandahåller ledning för inköp av böcker, väljer just redaktör Hans Nestius — känd från KRUM och i andra sammanhang — för att ge ut en sammanställning om böcker rörande kriminalvården. Valet tyder på att Bibliotekstjänsts ledning önskat anvisningar i en viss riktning. Resultatet har blivit vad man velat ha. Länsåklagare Klas Lithner har gått igenom skriften och ger en stillsam översikt av innehållet. Det är uppenbart att Bibliotekstjänst, som nyligen kritiserats för sitt sätt att välja granskare på andra områden, inte heller i detta fall visat gott omdöme.

I februari 1973 har i Svenska Dagbladet förekommit flera artiklar av professor Wilhelm Sjöstrand med kritiska synpunkter på AB Bibliotekstjänst i Lund och dess lektörverksamhet. Jag skall här till granskning upptaga en annan mindre publikation från samma företag, nämligen den månatligen utkommande VMB, Vandringar med böcker.

Detta är ett litet informationsblad, som tillhandahålles på biblioteken och som brukar ägnas åt ett specialområde eller en viss författare. 1972 nr 7 är författat av Hans Nestius och heter Kriminalvård under debatt. Då jag inte kände till Nestius' speciella kvalifikationer på detta område, skrev jag till Bibliotekstjänst och frågade. I svar den 20 februari 1973 från sektionschef Jane Pamp upplystes: "Innehållet i häftena måste vara lättillgängligt och vi vänder oss därför ofta till erkända journalister som i dagspressen behandlat ämnen liknande dem vi tar upp i vår serie. För att Vandringar med böcker ska vara användbar måste de förtecknade böckerna finnas på de flesta bibliotek." Det är alltså i egenskap av erkänd journalist med erfarenhet av detta speciella område som han anlitats. Däremot skulle jag vilja diskutera hans sakkunskap inom området, när jag ser hur urvalet gjorts.

Såvitt jag vet, var Nestius en av de ledande i KRUM under dess första år. 1967 deltog han tillsammans med meningsfränden Per Gahrton i Nordiska kriminalistmötet i Stockholm. Jag förmodar, att de själva ansågo sitt deltagande som KRUM:s internationella genombrott, men

även andra åsikter därom funnos bland de övriga deltagarna. Vidare deltog han 1971 i en nordisk forskarkonferens i rätts-sociologi i Åbo, troligen som observatör, eftersom hans namn icke fanns med på deltagarförteckningen.

Urvalet

Informationsbladet upptager 36 böcker, av vilka 19 närmare kommenteras. Bland de uppräknade böckerna förekomma två, som redigerats av Nestius själv. Det förefaller mig emellertid som om både urvalet och framställningen äro ensidiga. Sålunda förekommer t ex Hugo Lindbergs Gallret — utanför och innanför (1963), som vid det här laget bör betraktas som föråldrad, då den innehåller artiklar, skrivna åren 1930—62 (se Hans Thornstedts recension, SvJT 1967:559). De flesta av Lindberg föreslagna reformerna äro också sedan länge vidtagna. Några andra böcker från advokathåll förekomma däremot icke. Vidare saknas t ex de båda böckerna om narkotikabrottslighet av vår främste specialist, Nils Bejerot, Narkotika och narkomani (1969) och Inlägg i narkotikadebatten (1970). De äro nödvändiga som bakgrund till diskussionen om narkotikans stora roll i sammanhanget. Ytterligare saknas som bakgrund till hela ämnet kriminalstatistikern Karl-Erik Forsström, Brottslighet i siffror (1965).

Det talas vidare om organiserandet av förtroenderåden och hungerstrejkerna. I samband med Jalmar Tornklint, Förtroende för fångar, är det värdefullt för de biblioteksbesökare, som ha tillgång till JO:s

ämbetsberättelser, att läsa hans uttalanden 1969:199 om arbetsvägran vid Kumlaanstalten och 1970:154 angående Kriminalvårdsstyrelsens påstådda motarbetande av KRUM.

Det sägs att den 1970 startade pockettidningen "R", utgiven av KRUM och dess systerorganisationer, hunnit utge ett 10-tal olika temanummer. Ett av dessa är temanumret 2/71 "Föranleder ingen åtgärd. En granskning av granskarna, som är en unik dokumentation av hur samhällets högsta överklagningsinstanser — JO, JK, olika nämnder samt vårdområdenas överinspektörer — i praktiken fungerar sett ur fångarnas och patienternas perspektiv". Jag har närmare gått igenom både detta nummer och nr 1/71 som heter "I laga ordning" och behandlar "den oförnuftiga beslutsprocessen". Mitt omdöme om dem blir att man givetvis icke kan kritisera en bok eller en "pockettidning" för att den är tendentiös, bara författarna öppet redovisa att de äro tendentiösa och i vilken riktning. Däremot kan man rimligen ställa vissa minimikrav på uppgifternas riktighet, och det är i detta avseende jag anser brister föreligga.

Bland de författare, som bidragit till dessa båda publikationer och vilkas framställningar jag kritiserar, finnas de även av Nestius åberopade Göran Elwin, Stig Edling och Sten Heckscher. Nestius säger att "Av samma bredd och tyngd i såväl dokumentation som analys (som Bertil Sundins Individ, institution, ideologi) är Den första stenen (till vilken ABF också gett ut en studiehandledning) av Göran Elwin,

Sten Heckscher och Alvar Nelson. Det är den första bok som från kritiska utgångspunkter ger en samlad bild av kriminalpolitiken, hur systemet är tänkt och hur det i verkligheten fungerar." För det första är det icke den första boken av detta slag. Detta var i stället Sociala avvikelser och social kontroll, redigerad av Joachim Israel, som kom ut i sin första upplaga 1964. En andra, omarbetad upplaga utkom 1968. I "Den första stenen" har huvudavsnitten författats av professor Alvar Nelson och docent Göran Elwin. Mot vad de uttalat har jag intet att invända. Däremot har jur kand Sten Heckscher författat avsnitt IV, som heter Från misstanke till dom — en beskrivning av förfarandet (s. 119—151). Det har varit av största intresse för mig som åklagare, men är så fullt av felaktigheter och bristfälligheter att detta betydligt minskar verkets allmänt höga standard.

Om några andra publikationer säger Nestius, att "ett 40-tal av Nordens främsta kriminalpolitiska forskare och debattörer svara för två spännande antologier, nämligen "Behandling som straff" och "I stället för fängelse". Av dessa båda böcker har jag endast haft tillgång till I stället för fängelse. Av de 21 medarbetarna där finns det 10 stycken eller 48 % som jag skulle kunna hänföra till den uppgivna kategorin. Däribland kunna nämnas Torstein Eckhoff, Gustav Jonsson, Nils Christie, Kjetil Bruun och Gerd Benneche. De återstående 11 däremot har jag aldrig hört talas om i nämnda egenskaper, t ex Anders Edwardsen, Nils Johan Lavik, Inger

Larsson, Mogens Jacobsen och Frank Hirschfeldt.

Slutligen meddelar Nestius: "Under våren -72 har det kommit ytterligare tre debattinlägg där den analytiska skärpan är på högsta nivå. Det är Obduktion av en död utredning — en våldsam kritik av förslaget till ny s. k. behandlingslag på fängelserna — av Stig Edling och Göran Elwin." Som ett enda exempel på bokens standard skall följande uttalande citeras: "De som hittills vistats på Kumlaspecialen har inte varit särskilt rymningsbenägna och inte heller särskilt farliga".

Några specialarbeten

Bland de enbart i förteckningen angivna böckerna förekommer Makt att vårda av Berit Agevik-Magnusson m fl (1970). Boken är ett kollektivarbete av elva studerande vid Socialhögskolan i Stockholm med undertiteln "En kritisk granskning av vårdideologier". Den började med en serie intervjuer med ett antal s k nyckelpersoner inom olika vårdområden, ända från konsultativa statsrådet, docenten i växtfysiologi, fil dr Camilla Odhnoff och ned till den s k gräsrotsnivån. Boken bygger på en genomförd radikal för att ej säga marxistisk ideologi, och författarna åberopa ett antal större eller mindre auktoriteter, som de tydligen helt lita på och vars uttalanden de anamma utan någon kritik. Däremot förbigå de med tystnad, om de ens känna till deras existens, andra och måhända större auktoriteter med andra eller motsatta åsikter. Som slutomdöme kan sägas, att om de elva författarna i sin

kommande verksamhet inom socialvården komma att handla efter de i boken framförda åsikterna, har man som jurist all anledning att ställa sig kritisk ur rätts-säkerhetssynpunkt.

Vidare återfinnes i förteckningen utan kommentar Kerstin Elmhorn, Faktisk brottslighet bland skolbarn (1969). Hon har behandlat dessa frågor även i flera tidigare forskningsrapporter och artiklar. Hon och den utredning vars arbete hon lett har i stor utsträckning arbetat med intervjuer bland minderåriga. Till detta forskningsområde kan man anföra en kritisk synpunkt från etiska utgångspunkter, nämligen i vilken utsträckning som det är önskvärt eller lämpligt att barn bli föremål för vetenskaplig utfrågning om sin brottslighet, och om man inte då måste kräva att de och föräldrarna underrättas om att barnen äga vägra att besvara frågorna utan några som helst menliga påföljder.

Till de böcker, som med Nestius terminologi borde vara hänförliga till "s. k. rapportböcker — raka, nära, upplevelseskildringar skrivna inne på fängelserna och av nyss frigivna f. d. fångar", antar jag att han räknar Maja Ekelöf och Tony Rosendahl, Brev (1972). Det är den som slutar på ett sätt som ger ett fullgott intryck för Rosendahls personlighet: "Ja, min käraste Maja — må så gott, du och hela familjen... Sköt om dig. Power to the people — och du vi ska sparka in tänderna på de jävla bastarderna. Kram din Tony".

Ett slutord

För ovanlighetens skull skall jag nu säga något positivt om Nestius bokförteckning, nämligen att det finns *en* bok, som det är en lättnad att slippa se där. Jag syftar på den år 1967 till 12 års internering dömd polismördaren Gunnar Norgrens De tre skotten (1967), en ovanligt otäck spekulation i sensationssadism, utkommen på förlaget Alekto AB och bearbetad av Ernst Sjöström.

Om det är aktuellt att utgiva någon ytterligare upplaga av detta informationsblad, tillåter jag mig att föreslå att det borde kompletteras med två andra böcker, där avsnittet om rättegångsförfarandet i brottmål och kriminalpolitiken kunde giva en något annorlunda och måhända sannare belysning av problemet, nämligen delar av Stig Strömholm, Sverige 1972 (1972), samt Roland Huntford, De blinda Sverige (1972).

Jag har anfört många citat från olika håll, och jag skall sluta med ett, som jag tycker giver en utomordentligt sann bild av den svenska kriminalpolitiken. Det är ett beslut hösten 1972 av justitieombudsmannen Bertil Wennergren som avvisar anklagelserna om att tjänstemän på fångvårdsanstalten Hall skulle ha gjort sig skyldiga till tjänstefel i samband med permission för den s k "polismördaren från Handen" hösten 1971. Internen, som dömts till tolv års fängelse, greps i sin bostad narkotikapåverkad och med 23 kapslar narkotika på sig. I sin utredning säger JO att händelsen var ett beklagligt undantag. Den intagne hade under hela

sin frigång skött sig utmärkt och studerat med framgång vid Stockholms universitet. Detta gällde alltså en man, som den 6 februari 1968 dömdes till internering

minst 12 år för tredubbelt mord, eller med andra ord en av Sveriges tre farligaste mördare. Härutöver finns det väl egentligen inget att tillägga.